

УДК 351.758

Остапенко О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Полтавської державної аграрної академії

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

GOVERNMENTAL REGULATION OF ACTIVITY IN THE SPHERE OF INSURANCE OF AGRICULTURAL MANUFACTURERS

АНОТАЦІЯ

Наявні проблеми у сфері страхування сільськогосподарських товаровиробників доводять необхідність розгляду питання ефективності державного регулювання, тобто політики впливу держави за допомогою законодавчих, адміністративних та кредитно-фінансових заходів на ринок страхування (зокрема, страхування сільськогосподарських товаровиробників) з метою сприяння стабільному розвитку останніх через аналіз відповідної нормативно-правової бази (сукупність законів і підзаконних нормативних актів, які створюють нормативно-правове поле для функціонування системи страхування ризиків аграріїв) – юридичного засобу досягнення реальної упорядкованості у зазначеній сфері. Рішення даної проблеми автором здійснено через вивчення діючого нормативно-правового поля щодо регулювання страхового бізнесу у сільському господарстві з метою виявлення прогалин у ньому. Автором визначено переваги, недоліки та внесено пропозиції щодо коригування нормативно-правового поля для забезпечення ефективності реалізації механізму державного регулювання страхування у сільському господарстві шляхом аналізу існуючих нормативно-правових актів. Як результат, автором запропоновано уточнити окремі статті зазначених нормативно-правових актів та розширити перелік сільськогосподарських культур, сільськогосподарських тварин і видів страхових ризиків, на які надаватиметься компенсація вартості страхових платежів (премій) державою.

Ключові слова: страхування, сільськогосподарські товаровиробники, державне регулювання, державна підтримка, законодавче забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Существующие проблемы страхования сельскохозяйственных товаропроизводителей доказывают необходимость рассмотрения вопроса эффективности государственного регулирования, то есть политики влияния государства с помощью законодательных, административных и кредитно-финансовых мер воздействия на рынок страхования (в частности, страхования сельскохозяйственных товаропроизводителей) с целью содействия стабильному развитию последних через анализ соответствующей нормативно-правовой базы (совокупность законов и подзаконных нормативных актов, которые создают нормативно-правовое поле для функционирования системы страхования рисков аграриев) – юридического средства достижения реальной упорядоченности в указанной сфере. Решение этой проблемы автором осуществлено через изучение действующего нормативно-правового поля по регулированию страхового бизнеса в сельском хозяйстве с целью выявления пробелов в нем. Автором определены преимущества, недостатки и внесены предложения по корректировке нормативно-правового поля для обеспечения эффективности реализации механизма государственного регулирования страхования в сельском хозяйстве путем анализа существующих нормативно-правовых актов. Как результат, автором предложено уточнить отдельные статьи указанных нормативно-правовых актов и расширить перечень сельскохозяйственных культур, сельскохозяйственных животных и видов страховых рисков, по которым будет предоставляться компенсация стоимости страховых платежей государством.

Ключевые слова: страхование, сельскохозяйственные товаропроизводители, государственное регулирование, государственная поддержка, законодательное обеспечение.

ANNOTATION

Current problems in the sphere of insurance of agricultural manufacturers stipulate the necessity of consideration of a matter regarding effectiveness of governmental regulation. This regulation includes a policy of the governmental influence on an insurance market with the use of legislative, administrative, and credit and financial measures, particularly insurance of agricultural manufacturers for the purpose of facilitation of stable development of the latter. Above all, such facilitation consists in analyzing the corresponding normative and legal basis (a set of laws and secondary legislation, which form a normative and legal framework for functioning of a system providing insurance of agricultural producers), which is a juridical means for achievement of the real orderliness in the mentioned sphere. The author has solved this problem through studying the normative and legal framework concerned with regulation of insurance business in agriculture in order to indicate «gaps» in the legislative basis. Governmental regulation of insurance of agricultural manufacturers (through application of an economic mechanism – government funding, foundation of a state insurance company, etc. , and an institutional and legal mechanism of regulation – licensing, formation of conditions for insurance, etc.) is aimed at compensation of disadvantages of self-funding for the purpose of providing the increase of attractiveness of insurance as an instrument of stabilization of agricultural producers. As a result, the author has determined advantages and disadvantages and submitted a proposal regarding correction of the normative and legal framework for providing effectiveness of implementation of the mechanism of governmental regulation of insurance in agriculture through analyzing current normative and legal acts, namely the Law of Ukraine «On governmental support of agriculture in Ukraine», the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On confirmation of the order and rules of mandatory insurance of livestock in case of death, destruction, forced slaughter, against disease, disasters, and accidents», the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On confirmation of the order of recognition of risks in agriculture as catastrophic ones and usage of a budgeting loan (governmental financial advance) in case of their emergence», the Law of Ukraine «On insurance», et al. As a result, the author has proposed to specify certain articles of the mentioned normative and legal acts and to extend a list of agricultural crops, livestock, and types of insurance risks, for which a government will reimburse value of insurance payments (premiums).

Keywords: insurance, governmental regulation, governmental support, legislative framework.

Постановка проблеми. Поширення страхування у сільському господарстві – необхідна умова стабільного функціонування аграрної галузі в Україні. Крім того, міжнародний досвід страхування сільськогосподарських ризиків підтверджує висновок про те, що через відсутність державної підтримки аграрна галузь в окре-

мих країнах (зокрема, в Україні) розвивається неефективно, повільно, несистемно. Виходячи з цього, виникає гостра необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності страхування вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників через державне субсидування та інші інструменти регулювання з боку держави (інфраструктурні інвестиції, фінансування адміністративних витрат, участь у фінансуванні фондів, пулів, спрямованих на ліквідацію катастроф та природних лих) [1] одночасно з використанням можливостей страхових компаній.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості державного регулювання страхової діяльності в Україні з'ясували та досліджували такі вчені, як Н.В. Приказюк, О.Й. Жабинець, В.М. Фурман, В.Д. Базилевич, О.І. Барановський, Н.М. Внукова та інші. Важливість означеної проблеми зумовлює актуальність обраної теми наукового дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте недостатня кількість практичних досліджень у цьому напрямі приводить до гальмування подальших розробок.

Мета статті полягає у вивченні стану державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та діючої нормативно-правової бази

щодо регулювання страхового бізнесу у сільському господарстві, виявлення прогалин у ній та формування пропозицій щодо її коригування для забезпечення ефективної реалізації механізму державного регулювання у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підтвердженням необхідності популяризації страхування у сільському господарстві та активної участі держави у ньому є наведені показники забезпеченості підприємств поголів'ям худоби і птиці, валового збору основних сільськогосподарських культур (табл. 1).

Аналізуючи дані табл. 1, відзначимо, що виробництво основних сільськогосподарських культур за досліджуваний період є нестабільним. Відносно стабільністю характеризується виробництво овочів, плодів та ягід і картоплі. Найбільшу амплітуду коливань із валового збору має цукровий буряк ($44\ 264 - 10\ 068 = 34\ 196$ тис. т), зернові та зернобобові ($51\ 009 - 20\ 234 = 30\ 775$ тис. т).

У табл. 2 наведено динаміку поголів'я худоби та птиці за 23 роки. За досліджуваний період спостерігається збереження негативної тенденції – зменшення кількості голів. Відносно стабільністю характеризується забезпеченість господарств птицею.

Таблиця 1
Валовий збір основних сільськогосподарських культур, тис. т за 1990–2015 рр.*

Роки	Виробництво основних сільськогосподарських культур, тис. т					
	зернові та зернобобові культури ¹	цукрові буряки (фабричні)	насіння соняшнику ¹	картопля	овочі	плоди та ягоди
1990	51 009	44 264	2571	16 732	6666	2902
1991	38 674	36 168	2311	14 550	5932	153
1992	38 537	28 783	2127	20 277	5310	2122
1993	45 623	33 717	2075	21 009	6055	2798
1994	35 497	28 138	1569	16 102	5142	1153
1995	33 930	29 650	2860	14 729	5880	1897
1996	24 571	23 009	2123	18 410	5070	1924
1997	35 472	17 663	2308	16 701	5168	2793
1998	26 471	15 523	2266	15 405	5492	1178
1999	24 581	14 064	2794	12 723	5324	766
2000	24 459	13 199	3457	19 838	5821	1453
2001	39 706	15 575	2251	17 344	5907	1106
2002	38 804	14 452	3271	16 619	5827	1211
2003	20 234	13 392	4254	18 453	6538	1697
2004	41 809	16 600	3050	20 755	6964	1635
2005	38 016	15 468	4706	19 462	7295	1690
2006	34 258	22 421	5324	19 467	8058	1114
2007	29 295	16 978	4174	19 102	6835	1470
2008	53 290	13 438	6526	19 545	7965	1504
2009	46 028	10 068	6364	19 666	8341	1618
2010	39 271	13 749	6772	18 705	8122	1747
2011	56 747	18 740	8671	24 248	9833	1896
2012	46 216	18 439	8387	23 250	10017	2009
2013	63 051	10 789	11 051	22 259	9873	2295
2014	63 859	15 734	10 134	23 693	9638	1999
2015	60 126	10 331	11 181	20 839	9214	2153

¹ У вазі після доробки.

*Джерело: [2]

Найбільшу амплітуду коливань із забезпеченості підприємств худобою має утримання ними великої рогатої худоби (25 194,8 – 4425,8 = 20 769 тис. гол.), у т. ч. вирощування корів (8527,6 – 2554,3 = 5973,3 тис. гол.), вирощування свиней (19 946,7 – 6466,1 = 13 480,6 тис. гол.) та утримання овець та кіз (9003,1 – 1617,2 = 7385,9 тис. гол.).

Через недоотримання або неотримання врожаю культур, загибель сільськогосподарських тварин аграрна галузь характеризується відносно низькою рентабельністю. Як результат, покриття витрат на страхування для аграріїв є важким тягарем. Тому задля полегшення умов страхування сільськогосподарських товаровиробників держава у 2005–2008 рр. вдалася до фінансування частини страхових премій (табл. 3).

У 2004 році найбільша частка державних заходів, що націлені на підтримку АПК, була зорієнтована на інші програми, серед яких – програми активізації економіки, стимулювання будівництва і реконструкції великих тваринницьких комплексів; програми бюджетної допомоги на придбання доїльних апаратів; програма фінансової підтримки зазданий на переробні підприємства молодняк ВРХ та інші – 536,4 млн грн в 2004 році; 516,1 млн грн в 2005 році, 1343,6 млн грн в

2006 році, 4267,1 млн грн. у 2007 році відповідно. З 2008-го по 2009 рік частка фінансування цих програм зменшилась – у 2008 році 884 та 862,9 млн грн відповідно.

Певне занепокоєння викликає обсяг державного фінансування вартості страхових премій. Так, у 2004 та 2009 роках була відсутня взагалі державна підтримка страхувальників у сільському господарстві.

Щодо здешевлення вартості страхування для аграріїв державою через часткову сплату страхових премій, то обсяг фінансування, що направлявся для цих цілей, щороку зростає, забезпечивши приріст укладених договорів страхування сільськогосподарськими товаровиробниками. Так, якщо, наприклад, у 2005 році в бюджеті передбачалося 54 млн грн, то в 2008 році – 200 млн грн. на вказані цілі. Водночас значно зросли витрати на інші програми. Зокрема, у 2011 році 5330,6 млн грн. із загального обсягу державної підтримки 6405,6 млн грн. було витрачено на інші програми, що становить 83% всієї державної допомоги [3].

З табл. 4 видно, що державна підтримка сільського господарства зростає, що показує структура видатків бюджету (у 2013 році частка витрат на підтримку сільського господарства в

Таблиця 2

Динаміка поголів'я худоби та птиці за 1990–2015 рр. (тис. гол)*

Роки	Поголів'я худоби та птиці на 1 січня, тис. голів				
	Велика рогата худоба		свині	вівці та кози	птиця, млн. гол.
	усього:	у т. ч. корови			
1990	25 194,8	8527,6	19 946,7	9003,1	255,1
1991	24 623,4	8378,2	19 426,9	8418,7	246,1
1992	23 727,6	8262,6	17 838,7	7829,1	243,1
1993	22 456,8	8057,2	16 174,9	7236,6	214,6
1994	21 607,3	8077,7	15 298,0	6862,6	190,5
1995	19 624,3	7818,3	13 945,5	5574,5	164,9
1996	17 557,3	7531,3	13 144,4	4098,6	149,7
1997	15 313,2	6971,9	11 235,6	3047,1	129,4
1998	12 758,5	6264,8	9478,7	2361,8	123,3
1999	11 721,6	5840,8	10 083,4	2026,0	129,5
2000	10 626,5	5431,0	10 072,9	1884,7	126,1
2001	9423,7	4958,3	7652,3	1875,0	123,7
2002	9421,1	4918,1	8369,5	1965,0	136,8
2003	9108,4	4715,6	9203,7	1984,4	147,4
2004	7712,1	4283,5	7321,5	1858,8	142,4
2005	6902,9	3926,0	6466,1	1754,5	152,8
2006	6514,1	3635,1	7052,8	1629,5	162,0
2007	6175,4	3346,7	8055,0	1617,2	166,5
2008	5490,9	3095,9	7019,9	1678,6	169,3
2009	5079,0	2856,3	6526,0	1726,9	177,6
2010	4826,7	2736,5	7576,6	1832,5	191,4
2011	4494,4	2631,2	7960,4	1731,7	203,8
2012	4425,8	2582,2	7373,2	1739,4	200,8
2013	4645,9	2554,3	7576,7	1738,2	214,1
2014	3884	2263	7351	1371	213,3
2015	3750	2167	7079	1325	204,0

*Джерело: [2]

Таблиця 3

Обсяги державної підтримки АПК України, млн грн. за 2004–2011 рр.*

Програми	2004 р.	у % до підсумку	2005 р.	у % до підсумку	2006 р.	у % до підсумку	2007 р.	у % до підсумку	2008 р.	у % до підсумку	2009 р.	у % до підсумку	2011 р.	у % до підсумку
Фінансова підтримка виробництва продукції рослинництва та тваринництва.	421	13,0	689,5	15,7	1992,5	29,8	2332,5	29,0	2871,8	45,1	500,0	22,7	32,1	0,5
Доплата за ВРХ підвищених вагових кондицій, свиней, курей-бройлерів.	338,0	10,4	553,5	12,6	745,0	11,2	—	—	—	—	—	—	—	—
Фінансування закладки садів, виноградників, хмільників.	109,1	3,4	175,0	4,0	227,7	3,4	275,0	3,4	370,8	5,8	453,6	20,6	306,5	4,8
Фінансова підтримка підприємств АПК через механізм здефлевання коротко – та довгострокових кредитів.	141,5	4,4	350,0	8,0	260,0	3,9	667,0	8,3	1650,0	25,9	300,0	13,6	619,8	9,7
Фінансова підтримка фермерських господарств.	1,1	0,03	27,3	0,6	28,0	0,4	38,0	0,5	60,0	0,9	20,0	0,9	21,7	0,3
Часткова компенсація вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва.	109,6	3,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Часткова компенсація вартості складної техніки вітчизняного виробництва.	36,2	1,1	270,0	6,2	32,0	0,5	131,0	1,36	100,0	1,6	—	—	10,0	0,1
Фінансова підтримка підприємств молочної переробки.	—	—	10	0,2	4	0,1	—	—	—	—	—	—	—	—
Розвиток сільських територій.	24,3	0,7	23,1	0,5	24,4	0,4	—	—	—	—	—	—	—	—
Заходи з боротьби із хворобами та шкідниками.	9,9	0,3	20,0	0,5	30,0	0,4	44,5	0,6	5,0	0,1	0,5	0,02	0,9	0,01
Здешевлення вартості страхових премій.	—	—	54,0	1,2	10,0	0,1	50,0	0,6	200,0	3,1	—	—	—	—
Програми селекції:														
– тваринництво	112,8	3,5	124,0	2,8	110,0	1,6	125,0	1,6	125,0	2,0	30,0	1,4	44,1	0,7
– рослинництво	42,8	1,3	103,3	2,4	104,7	1,6	90,0	1,1	90,0	1,4	30,0	1,4	29,7	0,5
– риболовство	2,0	0,1	6,5	0,1	6,8	0,1	9,9	0,1	13,4	0,2	3,0	0,1	10,2	0,2
Допомога в разі стихійного лиха.	67,3	2,1	20,0	0,5	25,0	0,4	—	—	—	—	—	—	—	—
Охорона навколишнього середовища.	61,1	1,9	81,8	1,9	109,6	1,6	—	—	—	—	—	—	—	—
Інші програми.	536,4	16,5	516,1	11,8	1343,6	20,1	4267,1	53,1	884,0	13,9	862,9	39,2	5330,6	83,2
Разом обсяг державної підтримки АПК.	3250,5	100,0	4379,1	100,0	6678,5	100,0	8030,0	100,0	6370,0	100,0	2200,0	100,0	6405,6	100,0

*Джерело: [3]

загальному підсумку витрат становить 37,03%, тоді як у 2015 році вона становить 70,22%).

Виходячи із зазначених вище обставин, захист сільськогосподарських товаровиробників від ризиків неможливий без страхування та державного регулювання страхового ринку у сільському господарстві через застосування урядом країни економічного (державне фінансування, створення державної страхової компанії та ін.) та інституційно-правового механізмів регулювання (ліцензування, формування умов страхування, встановлення обов'язкових видів страхування та ін.).

У вітчизняній практиці державного регулювання економіки система страхування сільськогосподарських ризиків стоїть поряд із такими інструментами, як бюджетне фінансування пріоритетних галузей, зокрема, наукомістких та технологічних (електрозварювання, біотехнологія, машинобудування та інше); фінансування операцій транспортування нафти, газу, надання міжнародних послуг у галузі транспорту та інше; часткова компенсація вартості складної техніки вітчизняного виробництва; фінансування заходів з охорони навколишнього середовища тощо.

І якщо фінансовий механізм через субсидування страхових премій або виплати 50% страхової франшизи у разі настання страхового випадку [4], часткову компенсацію вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва тощо є проявом економічних методів управління, оскільки саме вони формують мотиваційні чинники для сільськогосподарських товаровиробників щодо страхування власних ризиків, то страхування – його несуча конструкція.

Крім того, варто відзначити те, що за страхування сільськогосподарських товаровиробників, зокрема, сільськогосподарської продукції галузі рослинництва, виникає обов'язкова форма захисту, яка, на думку Е.Г. Козіна [5], є універсальною і розповсюджується на страхувальників, виникнення якої не залежить від їхньої волі. Тож через неї держава регулює страхові відносини шляхом формування правил гри та визначення зобов'язання страхувальника застрахуватися, а також встановлення обов'язковості і для страховиків – застрахувати об'єкти. Іншими словами, держава за страхування сільськогосподарських товаровиробників покликана компенсувати вади їхнього самофі-

нансування, забезпечивши тим самим поширення привабливості страхування як інструменту стабілізації серед них.

Організація захисту державою можлива через формування належного правового поля за страхування сільськогосподарських ризиків. Тож розглянемо законодавче забезпечення страхування у сільському господарстві, його переваги, недоліки та можливість його удосконалення.

До основних спеціалізованих нормативних актів належать:

1. ЗУ «Про державну підтримку сільського господарства України» [6] № 1877-IV від 24.06.2004 р. Основним його недоліком можна вважати те, що він не регулює питання підтримки страхування сільськогосподарської продукції, не містить загальних принципів надання державної допомоги у сфері страхування аграрних ризиків, зокрема, не встановлює критеріїв доступу приватних страхових компаній до надання послуг, що субсидуються державою, не визначає, як адмініструватиметься надання державної субсидії, хто і як має розробляти програми надання субсидій.

Тож необхідно переглянути та уточнити окремі статті, які мають підкреслити значення державного регулювання за страхування у сільському господарстві (наприклад, цей Закон визначає основи державної політики у бюджетній, кредитній, цінovій, регуляторній, страховій та інших сферах), що забезпечить обґрунтованість посилення на пункт 1.3 статті 1 цього Закону.

Крім того, рекомендуємо доповнити Закон статтями, які по-перше, роз'яснюватимуть механізм надання державної допомоги із залученням до нього лише тих страхових компаній, які відповідатимуть кваліфікаційним вимогам, що сформовані державою; по-друге, міститимуть повний перелік об'єктів та видів страхування, на які може розповсюджуватися державна субсидія.

2. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин у разі загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків» [7] – недоліком можна вважати те, що вона не здійснює роз'яснення питання страхування сільськогосподарських тварин незалежно від того, чи є вони чистопородними або одержані за затвердженою програмою породного вдосконалення тварини, що

Таблиця 4

Бюджетна підтримка сільського господарства України за 2013–2016 рр., млн грн (фрагмент) [14]

Показники	2013 р.		2014 р.		2015 р.		2016 р.	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Структура видатків	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
На підтримку с. г	49,17	37,03	33,4	20,13	75,77	70,68	70,22	18,28
підтримка виробництва	38,15	22,60	29,89	15,74	62,66	63,02	53,06	–
підтримка Аграрного фонду	11,02	14,43	3,51	4,39	13,11	7,66	17,16	18,28
соціальні програми	0,49	0,50	0,14	0,17	0,64	1,08	–	–
інші	50,34	62,47	66,46	79,7	23,59	28,24	29,78	81,72

мають племінну (генетичну) цінність і можуть використовуватися у селекційному процесі. Відсутній опис умов використання франшизи та розмірів страхового покриття за їх страхування.

Рекомендуємо доповнити нормативний акт статтями, що регулюють страхування зазначених об'єктів сільськогосподарського характеру.

3. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку визнання ризиків у сільському господарстві катастрофічними та надання і використання бюджетної позики (державної фінансової допомоги) у разі їх виникнення» [8]. Хоча розділ перший цієї постанови наголошує, що страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою – це економічні відносини щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених цим Законом, за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика шляхом сплати страховальником страхових платежів (премій), частина яких компенсується за рахунок державних субсидій, та доходів від розміщення коштів цих фондів, яке здійснюється відповідно до положень цього Закону і визначається наявністю та особливостями ризиків, носіями яких є сільськогосподарські рослини і тварини, проте він не ідентифікує, не роз'яснює ризиків за страхування тварин.

Рекомендуємо доповнити постанову статтями, що регулюють страхування згаданого об'єкта сільськогосподарського характеру з позиції забезпечення його державною підтримкою.

4. Постанова «Про затвердження Порядку та умов надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур шляхом здешевлення страхових платежів (премій) і переліку сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків (продуктів), на які у 2012 році надається компенсація вартості страхових платежів (премій)» [9] – недоліком можна вважати вузький перелік сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків, на які надається компенсація вартості страхових платежів (премій), який не відповідає реальним потребам страхувальників.

Рекомендуємо розширити перелік сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків, на які надаватиметься компенсація вартості страхових платежів (премій).

5. ЗУ «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 09.02.2012 р. [10] – у ньому не відображено механізм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників через надання їм страхової субсидії у розмірі 50% страхової франшизи у разі настання страхового випадку за комплексним та індексним страхуванням.

У Законі необхідно прописати механізм державної підтримки сільськогосподарських

товаровиробників через надання їм страхової субсидії у розмірі 50% страхової франшизи за настання страхового випадку за комплексним та індексним страхуванням.

Основоположним нормативно-правовим актом, який регулює сферу страхування, є ЗУ «Про страхування» [11], який регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб та 1) сприяє поширенню обов'язкового та добровільного страхування сільськогосподарських ризиків; 2) забезпечує принцип рівнонапруженості та цільової спрямованості страхування у сільському господарстві через встановлення такої системи страхування, яка враховує основні фактори діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Проте він не регулює питання добровільного страхування сільськогосподарських тварин (пункт 30 статті 7). Тож рекомендуємо доповнити Закон статтею, яка має регулювати страхування зазначеного об'єкта сільськогосподарського характеру, що забезпечить обґрунтування посилання на Закон № 4391-VI (4391-17) від 09.02.2012 р. та зменшить його фокусування на необхідності та важливості винятково страхування сільськогосподарської продукції.

Дослідивши окремі законодавчі акти у сфері аграрного страхування (зокрема, страхування з державною підтримкою), можна визнати такі страхові відносини відносно новими та такими, що отримали сучасне нормативне закріплення у 2012 році у зв'язку із прийняттям Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [12].

Досить слушні зауваження наводить В. Якубович у своїй праці «Законодавче регулювання в галузі страхування сільськогосподарських ризиків в Україні – основні аспекти та потреба у реформуванні» [13], в якій наведена історія створення та загальна характеристика системи законодавства про страхову діяльність в Україні.

Висновки. З огляду на значення нормативно-правової бази регулювання відносин страхування у сільському господарстві України необхідно відзначити, що вона забезпечує механізм взаємодії основних учасників страхових відносин з правової позиції. Саме тому основним завданням правового поля щодо відносин страхування у сільському господарстві сьогодні залишається реалізація правових норм, які б реально відповідали умовам здійснення страхування сільськогосподарських товаровиробників, а не лише були прописані формально. Як наслідок, автором запропоновано забезпечити усунення формалізму правових норм, що регулюють страхування сільськогосподарських товаровиробників через вдосконалення чинних нормативно-правових актів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Русул Л.В. Страхування ризиків сільськогосподарського виробництва з державною підтримкою в Україні [Електронний ресурс] / Л.В. Русул, А.М. Лупашку // Матеріали інтернет-конференції «Роль фінансово-кредитного механізму в економічному розвитку країн Східної Європи» Режим доступу: http://conf.bsfa.edu.ua/sections/strahuvannya_rizik_v_s_lskogospodarskogo_virobnictva_z_derzhavnoyu_p_dtrimkoju_v_ukra_n/
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Прутська О.О. Державна підтримка підприємницької діяльності в аграрному секторі України / О.О. Прутська, Ю.М. Ярова // Збірник наукових праць ВНАУ. – Серія: Економічні науки. – № 1 (76). – 2013. – С. 118.
4. Самошкіна І.Д. Удосконалення страхування сільськогосподарських ризиків в Україні / І.Д. Самошкіна // Вісник сумського національного аграрного університету. – Серія «Економіка і менеджмент». – Випуск 4(52). – 2012. – С. 144.
5. Козін Е.Г. Державне регулювання страхової діяльності в Україні та міжнародний досвід її здійснення [Електронний ресурс] // Е.Г. Козін // Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/28011/1/Kozin.%20Levchenko.pdf>
6. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» – № 1877-IV від 24.06.2004 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
7. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/590-2003-%D0%BF>
8. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку визнання ризиків у сільському господарстві катастрофічними та надання і використання бюджетної позики (державної фінансової допомоги) у разі їх виникнення» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/841-2012-%D0%BF>
9. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку та умов надання сільськогосподарським товаровиробникам державної підтримки у страхуванні сільськогосподарських культур шляхом здешевлення страхових платежів (премій) і переліку сільськогосподарських культур та видів страхових ризиків (продуктів), на які у 2012 році надається компенсація вартості страхових платежів (премій)» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/813-2012-%D0%BF>
10. Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>
11. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
12. Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>
13. Якубович В. Законодавче регулювання в галузі страхування сільськогосподарських ризиків – основні аспекти та потреба у реформуванні / [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.agroinsurance.com/files/acts_ua.pdf
14. Радченко О. Державна підтримка сільського господарства України в період системних реформ [Електронний ресурс] // Режим доступу: file:///C:/Users/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/Downloads/ed_2016_2_7.pdf